

Psykologen i psykiatrien

af Rose-Marie Møllerup, Psykolog ved Århus Universitetshospital Risskov

Hvad vil det sige at arbejde som psykolog inden for psykiatrien? Psykologer har som faggruppe metodefrihed, og deres arbejdsfelt inden for psykiatrien spænder vidt. Psykologens arbejde afhænger både af det metodiske standpunkt, den aktuelle afdelings behov og psykologens kompetencer og erfaringsgrundlag. Ud fra mine 2 års erfaringer i psykiatrien vil jeg i dette kapitel beskrive, hvad min rolle som psykolog ved et psykiatrisk sengeafsnit eksempelvis kan være. Men først vil jeg kort beskrive psykologens faglige baggrund og arbejdsområder generelt i psykiatrien.

Aktuelt om psykologer i psykiatrien

Psykologers rolle i psykiatrien er gennem de seneste år udvidet i takt med lange ventetider inden for børne- og ungdomspsykiatrien og manglen på speciallæger i psykiatri inden for voksenpsykiatrien. Samtidig er man inden for psykologien også blevet mere orienteret mod psykiatrien og mere målrettet i opkvalificering inden for dette område.

PSYKOLOGUDDANNELSEN

Psykolog er en beskyttet titel i Danmark. Kun personer, som er kandidater eller magistre i psykologi ved universiteterne, har ret til at kalde sig 'psykolog'. Psykologens primære arbejdsmetode er samtalen, evt. kombineret med brug af forskellige psykologiske metoder. Som nyuddannet psykolog er man generalist og som hovedregel uden megen klinisk erfaring.

Fra studiet har psykologen en grundlæggende viden om det normale menneskes bevidstheds- og handlingsliv (almenpsykologi). Det indebærer basal viden om tænkning, følelser og adfærd, herunder om indlæring og andre kognitive funktioner samt personlighedsudvikling. Udviklingspsykologi og socialpsykologi er endvidere vigtige grunddiscipliner, hvor det relationelle fokus er centralt. Desuden er der grundig indføring i klinisk psykologi om børn, unge, voksne og ældres psykiske forstyrrelser samt undervisning i psykiatri. Knyttet til den kliniske del er metodekurser i undersøgelse (assessment) og i psykologisk behandling (psykoterapi). Desuden er der undervisning i pædagogisk psykologi, organisationspsykologi, introduktion til forskningsmetoder samt krav om et afsluttende speciale på et halvt årsværk. I studiet indgår endvidere to til fire måneders praktik

med supervision Den nyuddannede psykolog kan inddrage mange af de psykologiske og sociale aspekter, der præger patientens situation og kan dermed bidrage til en helhedsforståelse af patienten.

(Danske Regioner 2009)

De fleste vælger efter studietiden en ansættelse med forventning om at opnå autorisation. Psykologer kan autoriseres af Psykolognævnet. En autorisation gives til en kandidat i psykologi, som har gennemgået en nærmere bestemt praktisk uddannelse af 2 års varighed. Derefter kan psykologer efteruddanne sig som specialister. Specialistuddannelsen forudsætter autorisation og er normeret til 3 år. Der er i øjeblikket 10 specialer, hvoraf en række af specialerne er normale i psykiatrien. Det gælder specialistgrader i psykoterapi, psykopatologi, psykotraumatologi, klinisk børnepsykologi, klinisk neuropsykologi eller børneneuropsykologi samt gerontopsykologi.

For at opnå specialistgrad forudsætter det både flere års fuldtidsbeskæftigelse inden for det relevante område, særligt tilrettelagte kurser samt løbende supervision.

Som det fremgår af det ovenstående dækker psykologtitlen over store forskelle i erfarings- og kompetencegrundlag.

SPECIALPSYKOLOG I PSYKIATRI

I de senere år har man arbejdet på at lave en særlig tilrettelagt uddannelse for psykologer i psykiatrien - specialpsykologen. Efter uddannelsen til specialpsykolog vil specialpsykologens kompetencer især ligge inden for psykopatologien, den psykologiske behandling, biologiske behandlingsmetoder og psykologiske undersøgelsesmetoder.

Specialpsykologen kan nu varetage en central del af den psykologiske udredning og behandling af patienter i psykiatrien. Specialpsykologen vil samtidig kunne indgå kvalificeret i løsningen af nye typer opgaver, såsom visitation, akutarbejde samt organisatoriske og ledelsesmæssige opgaver.

(Danske Regioner 2009)

For yderligere interesse kan jeg henvise til www.dp.dk, der er hjemmesiden for Dansk Psykologforening. Her kan man også læse hele pjecen fra de Danske Regioner om den nye specialpsykolog-uddannelse.

PSYKOLOGER I RETSPSYKIATRIEN

Psykologer inden for retspsykiatrien er i særdeleshed et område i vækst. Som psykolog inden for retspsykiatrien er der flere muligheder. Man kan have ansættelse i et ambulatorie eller på et sengeafsnit.

Psykolog på psykiatrisk ambulatorie

På retspsykiatrisk ambulatorie udfører psykologerne både typiske behandlingsopgaver og psykologiske undersøgelser, med fokus på hvorvidt den sigtede er omfattet af straffelovens § 16 eller § 69.

§ 16: "Personer der på gerningstidspunktet var utilregnelige på grund af sindssygdom eller tilstand der må ligestilles hermed eller åndssvaghed i højere grad straffes ikke. (..) hvis dette skyldtes alkohol eller stoffer, kan straf dog pålægges, når særlige omstændigheder taler herfor"

Stk 2. Personer, der befandt sig i en tilstand af åndssvaghed i lettere grad eller i en tilstand der kan ligestilles med åndssvaghed, straffes ikke med mindre særlige omstændigheder taler herfor.

§ 69 Befandt gerningsmanden sig ved den strafbare handling foretaget i en tilstand, der var betinget af mangelfuld udvikling, svækkelse eller forstyrrelse af de psykiske funktioner, og som ikke er af den i § 16 nævnte beskaffenhed, kan retten, såfremt det findes formålstjenligt, i stedet for at idømme straf træffe bestemmelse om foranstaltninger som nævnt i § 68, 2. pkt.

Psykologen på sengeafsnittet

Et retspsykiatrisk sengeafsnit adskiller sig på mange måder fra et sengeafsnit på en almenpsykiatrisk afdeling. Anbringelsesdømte patienter er indlagt gennemsnitligt i 5 år, og man arbejder både med stabilisering, *monitorering* af psykopatologi samt rehabilitering. Der er endvidere et konstant fokus på risici og sikkerhed. Til dette arbejde har man som psykolog forskellige metoder. Jeg vil nedenfor beskrive nogle af de metoder, jeg har anvendt i mit daglige arbejde.

Monitorering: en overvågning af det kliniske forsøg og en sikring af, at forsøget udføres, registreres og rapporteres.

MONITORERING AF PSYKOPATOLOGI

I samarbejde med den ansvarlige overlæge kan psykologen indgå i arbejdet med at monitorere psykopatologi. Nogle patienter vil på trods af medicinering have perioder, hvor de eksempelvis får flere psykotiske symptomer og/eller paranoide forestillinger. Psykologen kan have faste samtaler med en gruppe patienter og ved disse samtaler nøje afdække de forskellige symptomer. Min erfaring er, at nogle patienter har meget vanskeligt ved at tale om deres oplevelsesverden, og det derfor er vigtigt, at der er etableret en alliance og et tillidsforhold psykolog og patient imellem. Det vil sige, at man ikke altid bare kan sætte sig og spørge ind til symptomer – der må et grundigt forarbejde til. Jeg har haft patienter, der først efter et halvt års faste samtaler begyndte at fortælle om deres paranoide vrangforestillinger.

Tillidsforhold

Nogle gange kan det også være hensigtsmæssigt at bruge forskellige tests til at afdække psykopatologi. Det kan være en test, hvor patienten skal fortælle historier ud fra et materiale. Disse historier analyseres efterfølgende ud fra standardiserede

Læderet realitetstestning:

når en persons vurdering af virkeligheden er beskadiget.

Tværfaglige samarbejde

normer. Og man vil ofte kunne afdække en *læderet realitetstestning* og psykotiske vrangforestillinger ad den vej. Man vil også kunne vurdere personlighedsproblematikker ved forskellige tests.

Ved monitorering af psykopatologi er det tværfaglige samarbejde væsentligt. Som psykolog vil jeg ofte tale med patientens kontaktpersoner eller andre faggrupper, der har med patienten at gøre, da de har et særligt indblik i patientens tænkning og daglige funktionsniveau. Eksempelvis kan en kontaktperson fortælle om en samtale med en patient, hvor denne har reageret meget atypisk, eksempelvis talt sort eller virket aggressiv. Eller en skolelærer eller ergoterapeut kan fortælle om, hvorledes patienten klarer forskellige daglige opgaver, og dette kan ofte betyde, at jeg får flere vinkler på billedet af patienten, når jeg skal vurdere psykopatologien.

REHABILITERING

Rehabilitering er et væsentligt omdrejningspunkt i retspsykiatrien. Psykologens rolle på dette niveau er flersporet. Af nogle af de væsentligste områder kan nævnes:

- Psykoterapeutisk behandling
- Fokus på miljøterapi – herunder personalet.

Psykologen kan både have med det direkte behandlingsarbejde med patienten at gøre, fx arbejde med en angstproblematik eller en depression. Psykologen kan også have løbende samtaler af mere indsigtsgivende karakter eller have samtaler med fokus på misbrug med patienten, hvis en sådan problematik er aktuel.

Eklektisk: Brug af teori og metode afhængig af patientens situation.

Mentalisering: at forstå vores egen og andres adfærd ud fra følelser, tanker, behov, mål osv. Mentalisering forbinder vores indre verden med andre menneskers indre verden. Gennem mentalisering afspejler vi os i andre og kan genkende vores egne indre bevægelser.

Ambivalens: når man samtidig har to modsatstridende følelser eller holdninger, som gør det svært at træffe beslutninger.

Metodisk og teoretisk er jeg i mit behandlingsarbejde *eklektisk*. Det betyder, at jeg gør brug af forskellige metoder og teorier i mit arbejde alt efter patientens problematik og evne til at indgå i en terapeutisk alliance. En primær metode i mit arbejde er den kognitive metode, hvor man tager udgangspunkt i patientens tænkning og tænknings betydning for patientens følelsesliv. Men jeg arbejder også ud fra teorier om eksempelvis *mentalisering*, motivation og anerkendelse. I mit arbejde med misbrug, eller hvor der er andre adfærdsændringer, vil jeg fx arbejde både kognitivt og ud fra motivationsteorier. Kort sagt betyder det, at jeg taler med patienten om den *ambivalens*, der ofte følger med en adfærdsændring, og om de umiddelbare fordele og ulemper, som denne adfærdsændring kan have for patienten.

DEN TERAPEUTISKE SAMTALE

I det motiverende og anerkendende perspektiv vil den terapeutiske samtale være undersøgende. Terapeuten vil sammen med patienten undersøge hans eller hendes realitetsopfattelse, men hverken tolke eller konkludere på det. Tolkningen er en arbejdshypotese. Det betyder, at man som terapeut kan vælge at dele sine overvejelser med patienten, men huske at det i sidste ende er patientens egen opfattelse af virkeligheden, der tæller nu og her.

Ud fra mit teoretiske perspektiv er det ikke muligt at ændre andre mennesker, hvis man ikke anerkender den andens perspektiv i den terapeutiske samtale og arbejder ud fra dette. Man kan alligevel godt påvirke den anden eksempelvis ved nysgerrigt at undersøge patientens oplevelsesunivers og stille spørgsmål, der kan skabe refleksion hos patienten. Men patientens refleksion kan man som terapeut dybest set ikke "bestemme".

TESTS OG ADFÆRDSTRÆNING

Brug af testning kan også anvendes ud fra et behandlingsmæssigt perspektiv. Man kan ud fra tests få viden om patientens aktuelle personlighed, funktionsniveau, hukommelse og opmærksomhedsproblematikker. Dette kan være relevant og vigtig viden, både når man vil fastlægge patientens daglige program, og når man skal vurdere, hvilken indsats der kunne være formålstjenlig på længere sigt. Man kan også benytte personlighedstests, der kan være med til at pege på, hvilke grundproblematikker patienten har, og derved hvilke strategier man kan anlægge terapeutisk.

Ved en dyssocial problematik ved man fx, at det er vigtigt at have en struktureret og tydelig tilgang. Og grænseoverskridende og upålidelig adfærd skal konfronteres med det samme (Theodore Millon).

Der vil typisk også være adfærdstræning i forhold til at udsætte impulsive behov.

PSYKOLOGISK STØTTE TIL PERSONALET

Psykologen kan på en afdeling også være med til at understøtte den miljøterapeutiske tilgang. Det kan være direkte gennem personaletræning, supervision og undervisning. Det kan også være mere indirekte i forhold til aktiv deltagelse i behandlingskonferencer og andre mødefora, hvor patienternes problematikker er på dagsordenen.

LITTERATUR

En ny uddannelse i psykiatrien - uddannelsen af specialpsykologer. Danske Regioner, 2009.

Redigeret uddrag fra: *På Sporet af Psykiatrien, Håndbog, del 4 om de tværfaglige samarbejdspartnere.* Christian Ranegaard Jespersen og Hans Bo Rahbæk Banke, 2013.